

UDK: 950 (575.1):371.3

TA'LIMNI MODIFIKATSIYALASH SHAROITIDA TARIX FANLARINI O'QITISHNING INNOVATSION METODIK TIZIMINI YARATISH TEXNOLOGIYALARINI TANLASH

Xurshidjon Boymirzaev Karimjanovich,

NamDU, Tarix kafedrası dotsenti, (PhD).

boymirzayevhurshidjon@gmail.com, +998907919616

ORCID: 0009-0006-5047-9576

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'limni modernizatsiya qilish sharoitida tarix fanini o'qitishning innovatsion yondashuvlari va samarali metodlari tahlil qilinadi. Muallif oliy ta'lim tizimida o'quv jarayonining samaradorligi talabalarning kognitiv faolligi, mustaqil o'rganish ko'nikmalari va asosiy kompetensiyalarni shakllantirish bilan bevosita bog'liqligini asoslab beradi. Shuningdek, an'anaviy o'qitish usullarining cheklanganligi ko'rsatilib, muammoga asoslangan o'qitish, keys-stadi, loyihaga asoslangan ta'lim, guruhli va hamkorlikdagi faoliyat, interaktiv metodlar kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalarning afzalliklari ochib berilgan. Ushbu usullar talabalarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, qaror qabul qilish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qilishi asoslab beriladi. Ayniqsa, tarix fanini o'qitishda bahs-munozara, raqobatbardosh va yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashning muhim omili ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Innovatsion ta'lim, tarix o'qitish metodikasi, kognitiv faollik, kompetensiyaviy yondashuv, muammoga asoslangan o'qitish, keys-stadi, loyihaga asoslangan ta'lim, interaktiv metodlar, mustaqil ta'lim, tanqidiy fikrlash, pedagogik texnologiyalar, ta'lim samaradorligi

ВЫБОР ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ СОЗДАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ В УСЛОВИЯХ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: В данной статье анализируются инновационные подходы и эффективные методы преподавания истории в условиях модернизации современного образования. Автор обосновывает, что эффективность образовательного процесса в системе высшего образования напрямую связана с познавательной активностью студентов, навыками самостоятельного обучения и формированием ключевых компетенций. Также подчеркиваются ограничения традиционных методов обучения и раскрываются преимущества современных педагогических технологий, таких как проблемное обучение, кейс-стади, проектное обучение, групповая и совместная деятельность, а также интерактивные методы. Данные подходы способствуют развитию самостоятельного мышления студентов, анализу проблемных ситуаций, принятию решений и формированию практических навыков. Особое внимание

уделяется значению дискуссий при преподавании истории, а также их роли как важного фактора подготовки конкурентоспособных и высококвалифицированных специалистов.

Ключевые слова: Инновационное образование, методика преподавания истории, познавательная активность, компетентный подход, проблемное обучение, кейс-стади, проектное обучение, интерактивные методы, самостоятельное обучение, критическое мышление, педагогические технологии, эффективность обучения.

SELECTION OF TECHNOLOGIES FOR CREATING AN INNOVATIVE METHODOLOGICAL SYSTEM OF TEACHING HISTORY IN THE CONDITIONS OF MODIFICATION OF EDUCATION

Annotation: This article analyzes innovative approaches and effective methods of teaching history in the context of modern educational modernization. The author substantiates that the effectiveness of the educational process in higher education is directly related to students' cognitive activity, independent learning skills, and the development of key competencies. The limitations of traditional teaching methods are also highlighted, and the advantages of modern pedagogical technologies such as problem-based learning, case studies, project-based learning, group and collaborative activities, and interactive methods are revealed. These approaches are proven to contribute to the development of students' independent thinking, the analysis of problem situations, decision-making skills, and the formation of practical competencies. Particular emphasis is placed on the importance of discussions and debates in teaching history, as well as their role as a significant factor in preparing competitive and highly qualified specialists.

Keywords: Innovative education, history teaching methodology, cognitive activity, competency-based approach, problem-based learning, case study, project-based learning, interactive methods, independent learning, critical thinking, pedagogical technologies, learning effectiveness.

KIRISH

Bugungi sharoitda ta'limni modernizatsiya qilish konsepsiyasi universal bilimlarni rivojlantirish, asosiy kompetensiyalarni o'zlashtirish va mustaqil o'rganish tajribasini takomillashtirishga qaratilgan. Oliy kasbiy ta'limning davlat ta'lim standartlari asosiy e'tiborni o'quv jarayonining o'ziga qaratadi, uning samaradorligi talabalarning kognitiv faolligiga bog'liq. Natijada, o'qitish sifatiga, ma'ruzalar va seminarlar metodologiyasiga, mustaqil ishlarni tashkil etishga va doimiy, oraliq va yakuniy baholashlarni o'tkazish usullariga juda yuqori talablar qo'yiladi. Shu bilan birga, ta'lim mazmuniga, o'qituvchi-larni tayyorlashga va yangi

o'qitish usullari va texnologiyalarini ishlab chiqishga nazariy va amaliy yondashuvlar qayta ko'rib chiqilishi kerak.

O'qituvchilar doimiy ravishda o'qitishning yangi shakllari va usullarini izlaydilar. Ko'pgina o'qitish texnologiyalari ta'lim jarayonini rivojlantirish va takomillashtirishga hamda mutaxassislarni professional ishga tayyorlashga qaratilgan innovatsion usullarni aks ettiradi. Ular talabalarning bilim, ko'nikma va qobiliyatlarini rivojlantirish va mustahkamlash uchun sharoit yaratadi. O'z navbatida, o'quv jarayonida innovatsion usullardan foydalanish turli fanlarni o'qitishda stereotiplarni yengib o'tishga va ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim faoliyatida innovatsion jarayonlarni boshqarish muammolariga bag'ishlangan ilmiy ishlar va tadqiqotlar ushbu jarayonning ko'p qirrali va murakkab tabiatini ta'kidlaydi. Kelajakdagi mutaxassislarni tayyorlashda ta'lim ishlarining barcha jihatlarini qamrab oluvchi innovatsion yondashuvning tizimli xususiyatiga alohida e'tibor qaratilgan[1, 153].

Fanning mazmuni va ajratilgan o'qitish vaqtining oshishi tufayli universitetda mavjud tarixni o'rganish tizimini qayta ko'rib chiqish vazifasi qo'yildi.

Bugungi kunda tarix ta'limining maqsadi nafaqat asosiy bilimlarni berish, balki o'quv jarayonida yangi bilimlarni yaratishdir. Masalan, ma'ruzalarda ko'proq ishtirok etish juda muhimdir. Talabalar munozaralarda ishtirok etishga, ma'ruzachiga savollar berishga va ularning savollariga javob berishga tayyor bo'lishlari kerak. Ma'ruzalar kursning eng murakkab va bahsli masalalarini ko'rib chiqadi, Rossiya davlatchiligining shakllanishi va rivojlanishi, mamlakatni isloh qilish yo'llarini izlash, tashqi siyosat tahlili, ijtimoiy munosabatlar va ijtimoiy fikr rivojlanishining asosiy bosqichlariga e'tibor qaratadi [3, 21].

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'quv-uslubiy majmua talabalarni sinf darslariga mustaqil ravishda puxta tayyorgarlik ko'rishga undaydi, bu esa darslarning samaradorligi va o'rganish sifatini oshiradi. Shuningdek, ijobiy o'quv motivatsiyasini ta'minlash va talabalarning kognitiv faolligini rag'batlantirish juda muhimdir. Seminarlarga mustaqil tayyorgarlik har bir dars mavzusi bo'yicha barcha topshiriqlarni bajarishni o'z ichiga oladi. Asosiy maqsad talabalarning ma'ruzalarda va darsliklar, o'quv

qo'llanmalari, ilmiy adabiyotlar, davriy nashrlar va axborot resurslari bilan mustaqil ishlash orqali olgan bilimlarini kengaytirish va chuqurlashtirishdir. Amaliy mashg'ulotlar ikki blokga bo'lingan. Birinchi blokda mashg'ulotlar mustaqil o'qish uchun ajratilgan matnlar yordamida olib boriladi. Bularga monografiyalar, ilmiy maqolalar va tarixiy manbalardan, jumladan, qonun hujjatlari, epistolyar manbalar va boshqalardan parchalar kiradi. Tarixiy hujjatlarni tahlil qilish imkon beradi.

Ma'lumotni tayyor shaklda emas, balki uni mustaqil ravishda qanday olishni o'rganish qobiliyati. Ikkinchi blok interaktiv darslardan foydalanadi. Talabalar muammolarni hal qilish topshiriqlarini bajaradilar, turli tarixiy masalalar bo'yicha o'z pozitsiyalarini shakllantiradilar va qat'iy himoya qiladilar. Ushbu maqsadga erishish pedagogik maqsadlardan foydalanishni, xususan, samarali usullar va texnologiyalarni izlashni oldindan belgilab beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tarix ta'limining zamonaviy tizimi ta'lim jarayoniga turli xil innovatsion texnologiyalarni joriy etish bilan tavsiflanadi. Ushbu texnologiyalar o'quv jarayonini tashkil etishning yangi shakllari va usullarining kombinatsiyasini ifodalaydi, jumladan, axborot texnologiyalari, kompyuterga asoslangan o'qitish va baholash dasturlaridan foydalanish. O'qituvchilar oldida eng so'nggi o'qitish texnologiyalarini o'zlashtirish vazifasi turibdi. Ta'lim jarayonining tashkiliy shakllarini qayta ko'rib chiqish muqarrar, bu talabalar tomonidan mustaqil, individual va guruh ishlarining ulushini, amaliy tadqiqotlar va tadqiqot ishlari hajmini va darsdan tashqari mashg'ulotlardan kengroq foydalanishni oshiradi.

Soatlarning bunday taqsimlanishi muqarrar ravishda o'qituvchi uchun o'quv dasturi maqsadlariga javob beradigan va mustahkam bilim olish uchun zamin yaratadigan tizimni ishlab chiqish uchun asosiy nazariy va muammoli masalalarni tanlash muammosini tug'diradi. Bunday sharoitda an'anaviy o'qitish - ma'ruzalardan keyin seminarlar - samarasiz bo'lib qoladi, chunki u asosan masalalarni yuzaki yoritishga olib keladi, bu esa kompetentsiyaga asoslangan ta'lim talablariga javob bermaydi.

Ta'lim jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish va kelajakdagi mutaxassislarda asosiy professional kompetensiyalarni rivojlantirish uchun samarali o'qitish

shakllari turli faol o'rganish usullari va yondashuvlaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Bularga muammoli va o'yinga asoslangan texnologiyalar, hamkorlikdagi va guruhli faoliyat texnologiyalari, faol o'rganish simulyatsiya usullari, amaliy tadqiqot usullari, loyihaga asoslangan o'rganish, omma oldida nutq so'zlash, professional ahamiyatga ega masalalarni muhokama qilish, hamkorlikda o'rganish, muammolarni hal qilish, ma'ruza-munozara, ma'ruza-munozara va boshqalar kiradi [6, 53].

Axborot uzatish jarayoni o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro ta'sir tamoyiliga asoslanadi. Bu talabalarning yuqori darajadagi ishtirokini va olingan ma'lumotlarni ijodiy qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Asosiy o'rganish mezonlari quyidagilarni o'z ichiga oladi: ilmiy munozara va munozaralarda ishtirok etish qobiliyati, materialni erkin taqdim etish, turli manbalar bilan ishlash, samarali axborotni olish va uni bilimga aylantirish, talabalar tashabbusi, jamoaviy ishni talab qiladigan guruh topshiriqlari va semestr davomida doimiy monitoring.

Tarix darslaridagi innovatsion texnologiyalar o'zaro tushunish, o'zaro ta'sir va har bir ishtirokchi uchun umumiy, ammo mazmunli vazifalarni birgalikda hal qilishga olib keladigan dialogik muloqotni tashkil etish va rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Dialogga asoslangan o'rganish orqali talabalar tanqidiy fikrlashni, tegishli ma'lumotlarni tahlil qilish asosida murakkab muammolarni hal qilishni, muqobil fikrlarni ko'rib chiqishni, xabardor qarorlar qabul qilishni, munozaralarda ishtirok etishni va boshqalar bilan muloqot qilishni o'rganadilar. Shu maqsadda seminarlarda individual, juftlik va guruhli ishlar, tadqiqot loyihalari, hujjatlar va turli axborot manbalaridan foydalanish qo'llaniladi.

Hozirgi vaqtda tarix o'qitishda guruhli ishlarning ko'plab shakllari ishlab chiqilgan. Ulardan eng mashhurlari miya hujumi, munozaralar, rol o'ynash va biznes o'yinlari, munozaralar, guruhli yoki juftlik ishi va boshqalarni o'z ichiga oladi. Ushbu shakllar muhokama qilinayotgan mavzu talabalar tomonidan avval darsda olingan dastlabki tushunchaga ega bo'lgan mavzu bo'lganda samarali bo'ladi. Bundan tashqari, munozara davomida muhokama qilingan mavzular yopiq yoki juda tor bo'lmasligi kerak. Muhokama qilinayotgan muammoning darajasi eng oddiy savollardan kengroq muammo bayonotiga o'tish imkonini berishi muhimdir. O'quv

jarayonini faollashtirishning samarali usullaridan biri bu muammoga asoslangan taqdimot usuli bo'lib, unda bilim tayyor shaklda berilmaydi, balki talabalarga turli muammoli vazifalar taqdim etiladi va bu ularni yechim izlashga undaydi. Ushbu usul yordamida ma'ruza dialog shaklida olib boriladi va o'qitish tadqiqot jarayonini simulyatsiya qiladi. Ma'ruza mavzusi bo'yicha asosiy savollar ma'ruza davomida ko'tariladi va taqdimot talabalarning o'quv materialini mustaqil tahlil qilish va umumlashtirish tamoyiliga asoslanadi. Bu usul talabalarni jalb qilishga va ularni o'quv jarayoniga jalb qilishga yordam beradi. Masalan, ma'lum bir mavzuni o'rganishdan oldin talabalarga muammoli savol beriladi yoki muammoli topshiriq beriladi. O'qituvchi, rag'batlantiruvchi yechimlar, Bu muammolarni hal qiladi va ularni tushunish va talabalardan talab qilinadigan bilimlar o'rtasidagi tafovutni bartaraf etadi [5, 8-10].

Muammoga asoslangan o'qitish tarix darslarida juda talabga ega, chunki ko'plab tarixiy masalalar, masalan, Kiyev davlatining kelib chiqishi (Norman nazariyasi), 1917-yil oktyabr inqilobmi yoki davlat to'ntarishimi va boshqalar kabi bahsli va munozarali bo'lib qolmoqda.

Ushbu usulning samaradorligi shundaki, individual masalalarni talabalarning o'zlari ko'tarishi mumkin, bu esa o'qituvchiga auditoriyadan mustaqil yechimlarni topish imkonini beradi. Muammoga asoslangan o'qitishni tashkil qilishning o'zi ancha murakkab va o'qituvchi tomonidan jiddiy tayyorgarlikni talab qiladi. Shuning uchun, ushbu usuldan foydalanishning dastlabki bosqichida uni ilgari ishlab chiqilgan ma'ruzalar va seminarlar tuzilishiga qo'shimcha sifatida kiritish tavsiya etiladi.

Yana bir samarali usul - bu amaliy tadqiqot usuli yoki amaliy tadqiqotlar usuli. Amaliy tadqiqot texnologiyasi - bu real hayotdagi vaziyatlarga asoslangan faol o'rganish usuli bo'lib, u nafaqat ma'lum bilimlarni olishga, balki biznes vaziyatlari yoki muammolarini to'g'ridan-to'g'ri muhokama qilish orqali talabalar va professor-o'qituvchilarning umumiy intellektual va kommunikativ salohiyatini rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu o'qitish usuli muammoga ko'p bosqichli kirish, jamoaviy muhokama va keyinchalik talabaning masala bo'yicha pozitsiyasini taqdim etishni o'z ichiga oladi [2, 184-185].

Keys-stadi usuli talabalardan tayyor bo'lishni va mustaqil ishlash ko'nikmalariga ega bo'lishni talab qiladi. O'z navbatida, u ularga qaror qabul qilish algoritmini ishlab chiqish, tadqiqot ko'nikmalarini egallash, olingan nazariy bilimlarni amalda qo'llash va tarixni o'rganishda amaliy tajriba orttirishni tezlashtirish imkonini beradi. Eng muhimi, keys tahlili talabalarning kasbiy rivojlanishiga ta'sir qiladi, o'rganishga qiziqish va ijobiy motivatsiyani uyg'otadi, vaziyatlarni tahlil qilish, alternativlarni baholash qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi va amaliy muammolarni hal qilish ko'nikmalarini singdiradi. Masalan, bu ularga tarixiy voqealardan saboq olishga va ular asosida asosli qarorlar qabul qilishga yordam beradi.

Hozirda tarix o'qitishda loyihaga asoslangan o'qitish usullaridan foydalanish mashhur. U talabalarning mustaqil o'rganishiga qaratilgan va o'rganishga guruhli yondashuv bilan uzluksiz integratsiyalashgan. Loyihaga asoslangan usul turli xil o'qitish usullari va vositalaridan foydalanishni, shuningdek, fanning turli sohalaridan bilim va ko'nikmalarni integratsiyalashni o'z ichiga olgan muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi [4, 25-26]. Bu usul tadqiqotga asoslangan bo'lib, unda talabalar ilmiy tadqiqotning barcha bosqichlaridan o'tadilar: muammoli vaziyatning paydo bo'lishi va uni dastlabki tahlil qilishdan tortib, yechimlarni izlashgacha. Tadqiqot davomida talabalar muammoni hal qilishga, gipotezalarni shakllantirishga, savollar berishga, xulosalar chiqarishga, o'z g'oyalarini isbotlashga va himoya qilishga harakat qiladilar. Loyihaga asoslangan usul real hayotdagi vaziyatlarda samarali harakat qilishga imkon beradigan ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu ko'nikmalar yordamida talabalar o'zgaruvchan sharoitlarga moslasha oladilar, turli vaziyatlarda harakat qila oladilar va turli jamoalarda ishlashlari mumkin. Loyiha ishi mas'uliyatli tanlov qilish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradigan faoliyat shaklidir. Loyihaga asoslangan o'rganish, o'z navbatida, ishda qat'iylik va aniqlikni, vaziyatlarni baholash va qaror qabul qilish qobiliyatini, shuningdek, axborotni tuzishni o'rgatadi. Natijada fanga doimiy qiziqish, o'quv dasturi materialini to'liqroq tushunish, turli axborot manbalari bilan ishlash qobiliyati, o'z bilimlarini mustaqil ravishda qurish va axborot makonida harakat qilish qobiliyati paydo bo'ladi. Ushbu turdagi faoliyat nafaqat materialni

o'rganishga, balki uni chuqur tushunishga ham imkon beradi. O'quv jarayonini faollashtirish uchun ushbu usullardan foydalanish o'quv jarayonini o'quv guruhidagi deyarli barcha talabalar o'quv jarayoniga jalb qilinadigan tarzda tashkil etish imkonini beradi. O'quv dasturini o'zlashtirishda talabalarning hamkorlikdagi ishi har bir talabaning noyob, individual hissa qo'shishini, bilim, g'oyalar va harakat usullarini baham ko'rishini anglatadi. Bu o'zaro qo'llab-quvvatlash orqali amalga oshiriladi, bu nafaqat yangi bilimlarni egallashga, balki kognitiv faoliyatning o'zini ham rivojlantiradi, uni yuqori hamkorlik darajalariga ko'taradi.

XULOSA

Shunday qilib, talabalar uchun innovatsion o'qitish usullari professional faoliyatni tushunishga ijodiy, innovatsion yondashuvni rivojlantirishga, mustaqil fikrlashni rivojlantirishga va optimal qarorlar qabul qilish qobiliyatiga yordam beradigan faol usullarga asoslangan. Kasbiy yo'naltirilgan o'qitishda innovatsion usullardan foydalanish yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlashning zaruriy shartidir. Turli xil faol o'qitish usullari va texnikalari talabalarda ta'lim va kognitiv faoliyatning o'ziga qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi, bu bir vaqtning o'zida bir qator ta'lim, rivojlanish va murabbiylik vazifalarini hal qilish bilan birga, motivatsiyalangan, ijodiy o'rganish muhitini yaratishga imkon beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Инновации в науке: материалы XIV Междунар. заочной науч.-практ. конф., 19 ноября 2012 г., Новосибирск / отв. ред. Я. А. Полонский. — Новосибирск : Изд. «СибАК», 2012. — 154 с. — ISBN 978-5-4379-0166-3.
2. Осмоловская, И. М. Инновации и педагогическая практика / И. М. Осмоловская // Народное образование. — 2010. — № 6. — С. 184-185.
3. Волкова, И. Е. Качество высшего образования в информационном обществе / И. Е. Волкова // Открытое образование. — 2009. — № 2. — С. 20-21.
4. Карпенко, М. П. Эволюция управления качеством и задачи его реализации в современном российском высшем образовании / М. П. Карпенко // Инновации в образовании. - 2010. — № 2. — С. 25-26.
5. Здерева, Г. В. Современные проблемы методологии исторической науки и преподавания истории в вузе / Г. В. Здерева // Вестник Гуманитарного института. — 2007. — № 1. — С. 8-10.
6. Шилов, К. В. Классификация инноваций / К. В. Шилов // Инновации в образовании. — 2007. — № 3. — С. 53.